

Capitolul 1

Prima întrevvedere stranie și fatală

Schellingstrasse străbate Münchenul de la apus spre răsărit, tăind inima orașului în două, și se plasează paralel față de marele trio pe care-l formează galeriile de artă cunoscute sub denumirea colectivă de Pinakothek. Este principala arteră a cartierului Schwabing, în a cărui atmosferă se amestecă erudiția elegantă cu mahalagismul gregar și rău famat ce amintesc de cartierele londoneze Bloomsbury și, respectiv, Soho¹. În germană, cuvântul *Schellen* (ca și în Schellingstrasse) poate avea felurite înțelesuri, de la valetul de caro și până la clinchetul clopoțeilor, tamburina cu zurgălăi sau tichia unui măscărici – simboluri care personifică natura ludică, excentrică și nonconformistă a străzii. Mult mai probabil este că ea a fost în mod prozaic denumită astfel după filosoful german din secolul al XIX-lea Friedrich Schelling². Astăzi, de-a lungul străzii se înșiruie baruri (unde găsești mai degrabă bere decât vin, fiind vorba de München), librării (cu cărți ale căror pagini au colțurile îndoite de atâta răsfoit, tomuri etalate pe tarabe sau așezate direct pe trotuar), cafenele (care le

¹ Ernst „Putzi“ Hanfstängl, despre care vom mai auzi vorbindu-se în această carte, a denumit-o „Montparnasse al orașului München“ (*Unheard Witness*, p. 31).

² Christiane Gehron subliniază faptul că Friedrich Schelling a fost *Wunderkind*, copilul-mir al idealismului german. S-a născut în 27 ianuarie 1775, la Leonberg, în apropiere de Stuttgart, în regiunea Württemberg, și a murit în 20 august 1854, la Bad Ragaz, în Elveția. Filosof și pedagog, personaj marcant al idealismului german, în perioada postkantiană de dezvoltare a filosofiei germane. A fost înnoțat în 1806, prin adăugarea particulei *von* la numele său. (Sursă: www.britannica.com/eb/article?tocId=9066105)

oferă gratis clienților ziare), restaurante și magazine cu haine ponosite, la mâna a doua. Toate acestea au ceva de oferit spre vânzare, dau marfă unei mulțimi boeme cam strâmtorate și fără dare de mână, în special studenți care învață la universitatea din vecinătate. Între șaptesprezece și douăzeci și cinci de ani, Eva Braun și-a petrecut pe această stradă mai mult din viața ei decât în oricare alt loc, nu pentru că s-ar fi distrat sau pentru că și-ar fi făcut studiile aici, ci fiindcă a lucrat ca ucenică și vânzătoare la Foto Hoffmann, un înfloritor studio foto și totodată magazin de aparate fotografice, care ocupa parterul și pivnița imobilului de la numărul 50¹. Astăzi, nu există nici un marcaj sau indiciu și nici o plăcuță care să ateste, pentru privirile trecătorului obișnuit, că, în octombrie 1929, aici s-a întâlnit pentru prima oară Eva Braun cu Hitler.

Heinrich Hoffmann, proprietarul studioului, și-a dat rapid seama de potențialul de lider politic și de figură emblematică al lui Hitler, astfel încât și-a asigurat cu abilitate sarcina de fotograf oficial al acestuia, încă din anul 1922, când oratorul demagogic și incendiar al NSDAP (National Sozialistische Deutsche Arbeitspartei, sau Partidul Național Socialist German al Muncitorilor, ulterior Partidul Nazist) părea să nu merite efortul de a fi immortalizat pentru posteritate. De-a lungul următorilor douăzeci de ani, Hoffmann a făcut două milioane și jumătate de fotografii ale Führerului, furnizând o istorie exhaustivă a omului și a Reichului². De asemenea, el încasa comision pentru fiecare fotografie vândută, devenind milionar în numai un deceniu și multimilionar zece ani mai târziu. Parazitul și gazda sa și-au servit reciproc scopul. Fiecare a fost neprețuit pentru celălalt, iar Hoffmann era conștient de acest lucru și-și păstra atent poziția privilegiată.

Eva era împătimită de fotografie încă de când primise în dar primul ei aparat fotografic, adică în jurul vârstei de treisprezece ani. După patru ani, începuse să înregistreze progrese, reușind să treacă de la fotografii mișcate și neclare ale colegelor de școală care-i zâmbeau crispat, la mai

¹ Deși, la scurtă vreme după ce Eva a început să lucreze acolo, atelierul și întreaga afacere s-au mutat pe o stradă învecinată, pe Amalienstrasse, ea a continuat să frecventeze Schellingstrasse, deoarece, pentru Hitler, cartierul a rămas nucleul partidului său și locul predilect în care-și petrecea timpul liber.

² Majoritatea lor se regăsesc, în prezent, în arhiva de fotografii Hoffmann (Bildarchiv Hoffmann) care se află la Bayerische Staatsbibliothek din München.

ambicioasele instantanee în *contre-jour* ale membrilor familiei, pozând pe balcon. Se fotografia pe sine însăși (a fost mereu subiectul ei preferat) în fața oglinzii, îmbrăcată în ținută elegantă sau într-o nouă rochie de seară pe care o purtase la ultima petrecere. Tatăl ei voia să-i încurajeze acest talent, iar Eva era convinsă că, pregătindu-se să devină fotograf, avea să-și asigure o existență mai interesantă decât viața anostă de secretară într-un birou mohorât. Studioul Hoffmann era ideal amplasat în centrul vieții studentești și artistice, fiind situat la câteva stații de tramvai sau, dacă se trezea la timp, la o distanță de douăzeci de minute de mers pe jos de apartamentul în care locuia cu familia sa. Deși toate aceste lucruri o atrăgeau, ele nu reușeau să-i satisfacă aspirațiile secrete.

Când micuța Eva Braun s-a prezentat la studioul foto al lui Hoffmann solicitând o slujbă, acestuia i-au plăcut chipul și vioiciunea ei și a angajat-o pornind de la aceste temeieri firave. Eva s-a apucat de treabă la începutul lunii octombrie 1929, ca vânzător începător și ucenic în studio și în camera obscură învecinată magazinului. Printre îndatoririle ei se numărau următoarele: să servească clienții din spatele teighelei, să dactilografieze facturile, să deprindă tehnicile de prelucrare a peliculei în laborator, să rezolve sarcinile dificile curente, iar, ocazional, mai trebuia să pozeze pentru patronul ei, firește, niciodată altfel decât cuviincios îmbrăcată.

În acea seară istorică din luna octombrie a anului 1929¹, Eva lucra în studio de numai două sau trei săptămâni, când a sosit Hitler venind de la Braun Haus, cartierul general al Partidului Nazist, situat ceva mai sus pe Schellingstrasse, pentru a selecta fotografiile făcute la o întrunire recentă. A fost primul politician care a înțeles importanța de a-și proiecta o imagine publică corectă și de aceea a examinat mereu cu atenție fiecare fotografie. Conștient că avea nasul borcănat și nările neobișnuit de mari (mustața era menită să le ascundă), el deținea controlul absolut asupra

¹ Unchiul Evei, Alois Winbauer, susține că Gretl a fost și ea angajată la Hoffmann (vezi *Eva Braun's Familiengeschichte*, p.10. Această istorie privată, scrisă de Alois Winbauer în 1976, la cererea nepotei sale, Gertraud Weisker, nu a fost niciodată publicată). Dacă ceea ce susține este corect, atunci ea nu putea să înceapă să lucreze în aceeași perioadă cu Eva, deoarece ar fi avut numai paisprezece ani. În memoriile sale, intitulate *Hitler Was My Friend (Hitler a fost prietenul meu)*, Heinrich Hoffmann face următoarea afirmație la pagina 160: „Gretl era și ea una dintre angajatele mele”, însă nu spune când, nici în ce calitate lucra pentru el. Winbauer scria toate acestea la peste patruzeci de ani de la evenimente, așadar este posibil să se fi înșelat. Nimeni nu menționează faptul că Gretl ar fi lucrat la magazin.

propriei imagini, hotărând singur ce trebuia prezentat poporului german și cenzurând orice fotografie care-l înfățișa într-o lumină defavorabilă. Cele mai bune ipostaze erau apoi lansate în public, ca portrete oficiale.

Hitler s-a prezentat la studioul lui Hoffmann discret, la ora închiderii. Când a intrat în magazin, Eva nu s-a simțit deloc intimidată de străinul față de care patronul său se arăta neobișnuit de prietenos și de amabil, aproape onctuos. Era o tânără bine-crescută, care deprinsese manierele alese de la părinți și la pensionul de la mănăstire, astfel încât s-a purtat politicos cu Hitler, cu toate că nu avea nici cea mai vagă idee cine putea fi. Se pare că în aceeași seară i-a relatat surorii ei, Ilse, ceea ce se întâmplase în continuare:

Mă urcasem pe o scară, fiindcă voiam să ajung la dosarele pe care le păstrăm pe rafturile de sus ale dulapului. În acel moment, a intrat șeful, însoțit de un bărbat trecut de prima tinerețe, cu o mustață caraghioasă, îmbrăcat într-un mantou în stil englezesc, de culoare deschisă¹, și ținând în mână o pălărie mare din fetru. Cei doi s-au așezat în celălalt capăt al încăperii, în fața mea. Am încercat să trag cu coada ochiului în direcția lor și am simțit că personajul se uita la picioarele mele. Chiar în ziua respectivă îmi scurtasem fusta și aveam o ușoară senzație de jenă, deoarece nu eram sigură că îmi cususem tivul egal².

¹ În acest stadiu al carierei sale, Hitler se îmbrăca invariabil într-un balonzaid bej, stil Burberry, încins cu un cordon peste talie, semănând cu un detectiv particular din filmele anilor 1930.

² Din Nerin E. Gun, *Hitler's Mistress: Eva Braun (Amanta lui Hitler: Eva Braun)*, Meredith Press, New York, 1968. Gun fusese jurnalist și scriitor independent și lucrase pentru gazete elvețiene și pentru agenția de presă turcă din Berlin. Din cauza articolelor sale despre ghetoul din Varșovia și a predicțiilor referitoare la înfrângerea armatelor germane în Rusia, a fost arestat de naziști și trimis în unsprezece închisori și trei lagăre de concentrare, ultimul fiind cel de la Dachau. A fost unul dintre singurii doi corespondenți străini acreditați la Berlin închis într-un lagăr de concentrare, exclusiv din cauza activităților sale gazetărești, iar, la eliberarea lagărului Dachau, din 29 aprilie 1945, de către trupele americane ale Armatei 7 a SUA, se afla încă la Dachau. Biografia lui Gun, publicată în 1968, s-a epuizat de mult, iar eu n-am reușit să găsesc însemnările pe care le-a făcut autorul în cursul perioadei de documentare și nici transcrierile interviurilor pe care le-a luat. Editorii mi-au spus că toate notițele și însemnările originale pe care le mai păstrasem din perioada de documentare pentru biografia Evei au fost distruse de o inundație produsă la sediul lor, din anul 1993. La apariția cărții lui Gun, familia Evei Braun a fost indignată și consternată, după cum relatează verișoara sa, Gertraud Weisker, într-un e-mail adresat autoarei și datat 19 februarie 2004:

A coborât de pe scară, iar Hoffmann a prezentat-o scurt, cu oarecare mândrie în glas, drept „micuța noastră Fräulein Eva...“ înainte de a-l prezenta pe vizitator drept „Herr Wolf“, pseudonimul preferat al lui Hitler și o parte a imaginii de personaj întunecat, romantic și misterios, pe care îi plăcea să o creeze în jurul lui.

Făcea parte dintre îndatoririle pe care Eva le avea la Foto Hoffmann să dezvolpeze și să tipărească, să mărească și să realizeze copii, printre altele, după fotografiile publicitare ale lui Hitler. Își petrecea ore în șir în lumina roșie-rubinie din camera obscură a studioului, inhalând substanțele chimice cu miros înțepător, amestecându-le în tancul de dezvoltare, privind cum se înnegresc colile albe de hârtie fotografică și cum se coagulează trăsăturile pentru a da contur chipului sumbru al lui Adolf Hitler. Privirea lui severă, gravă și mesajul subliminal pe care-l transmitea aveau să se imprime în mintea fiecărui german. În urma acestei sarcini a Evei, de a sta aplecată deasupra tancului și de a număra secunde până când imaginea se dezvolta corect, una repetată la nesfârșit, aveau să i se imprime în conștiință, în timp, asemenea unui filigran, trăsăturile lui.

Heinrich Hoffmann a descris-o mai târziu pe Eva Braun așa cum era pe atunci:

În ciuda celor nouăsprezece ani ai ei¹, avea un aer întru câtva naiv și copilăresc. De înălțime medie, era serios preocupată să-și păstreze silueta zveltă și elegantă. Fața ei rotundă, încadrată de

„Cât despre Nerin Gun, verișoara mea Ilse din München mi-a vorbit, în cursul vizitei mele din octombrie 1978, despre interviul pe care i l-a luat acesta. Unchiul meu [Alois Winbauer] îi trimisese deja cartea care, după cum a subliniat el, nu era în spiritul adevărului, ci era în căutare de senzațional. Unchiul meu a fost și el gazetar și a redactat știri și articole despre procesul de la Nürnberg“. *Zu Nerin Gun: als ich meine Cousine Ilse im Oktober 1978 in München besucht habe, hat sie mir von dem Interview mit Gun erzählt. Sie war höchst indigniert über ihn und schon vorher hat mir mein Onkel das Buch geschickt mit dem Hinweis, dass er unglaublich und sensationslüstern an das Buch heran gegangen ist. Mein Onkel ist selbst Journalist gewesen, hat auch über die Nürnberger Prozesse berichtet.* David Irving îl cunoștea pe Nerin Gun, astăzi dispărut dintre noi, și se referea la el spunându-i „bunul meu prieten“. Irving a pierdut un proces de calomnie în aprilie 2000, acțiune pe care o intentase istoricului Deborah Lipstadt, pentru afirmația acesteia că el [Irving] mințise cu bună-știință în scrierile sale academice și istorice. La finele procesului, judecătorul, domnul Justice Gray, l-a numit „mincinos, deformator al adevărului istoric, rasist, antisemit și persoană care neagă existența Holocaustului“.

¹ În octombrie 1929, Eva avea, de fapt, șaptesprezece ani și jumătate.

păr blond-închis, și ochii albaștri formau un tablou care nu putea fi descris altfel decât frumos – o frumusețe impersonală, de tipul celor de pe cutiile cu bomboane de ciocolată. [...] Încă nu visa la ruj și la unghii lăcuite.

Verișoara ei mai mică, Gertraud Weisker, sursă a numeroase dezvăluiri despre Eva, spunea următoarele:

Visa să-și facă o carieră artistică, fie ca fotograf, fie în cinema. Era cu doisprezece ani mai mare decât mine, iar în copilărie a fost eroina pe care am adorat-o. Nu era superficială, frivolă, ci conștientă de efectul pe care îl avea „frumusețea ei ușor visătoare“ asupra celor din jur. Chiar și în acea perioadă era plină de viață și feminină și deja se dedicase îngrijirii aspectului ei exterior. O interesau hainele și moda, era înnebunită după sport și-i plăcea să facă fotografii. Aceasta era lumea ei [...]. Când l-a întâlnit pe Hitler, era o tânără sănătoasă, plină de viață și interesată de tot ce era în jur. Era o fire sportivă – mergea cu bicicleta până în zona lacurilor din împrejurimi și, asemenea părinților mei, urca pe munte, dormea în mici cabane [...] era, pur și simplu, o tânără foarte drăguță¹.

Noul ei patron are nevoie de o prezentare corectă. A fost singura persoană care a asistat la prima întâlnire dintre Adolf și Eva – pe care se pare că a încurajat-o – și a rămas un personaj de importanță excepțională pentru cei doi, până la sfârșitul vieții lor.

Fiind unul dintre primii oameni care s-au înscris în nou-înființatul NSDAP, sau, altfel spus, Partidul Nazist, în 1920, Heinrich Hoffmann era cu patru ani mai mare decât Hitler. Tatăl său fusese fotograf de la curtea prințului regent Luitpold și al regelui Ludwig al III-lea, iar tânărul Heinrich lucrase în atelierul familiei de mic. În 1908, el și-a deschis propria afacere într-un sediu nou, pe Schellingstrasse nr. 33, mai târziu extinzându-se într-un atelier mai mare de la numărul 50. În timpul Primului Război

¹ Gertraud Weisker, în convorbirea din 2 aprilie 2001 avută cu autoarea, acasă la ea, în Eppelheim, Bavaria.

Mondial, s-a înrolat în armata bavareză, unde a lucrat ca fotograf oficial. L-a întâlnit pe Adolf Hitler în 1919, când acesta avea treizeci de ani, cei doi simpatizându-se imediat.

Deși generos și petrecăreț din fire, Heinrich Hoffmann era genul de persoană care nu rata nici o ocazie, era un profitor, un manipulator ce nu pregeta să exploateze o persoană sau o situație spre propriul folos. La începutul relației dintre cei doi, el avea deja un nume, o reputație, și era prosper, spre deosebire de Hitler, care nu avusese parte, de ani buni, de confortul unui cămin. Începând din anul 1920, neglijentul și încă prea puțin cunoscutul Adolf a devenit un oaspete constant în casa lui Hoffmann, bucurându-se de ospitalitatea generoasă a frumoasei lui soții, Lelly, și jucându-se cu cei doi copii mici ai lor, Henriette, sau „Henny“, și Heinrich, „Heini“. Reședința familiei din elegantul cartier Bogenhausen, aflat la periferia Munchenului, a devenit un paradis, un loc unde se putea destinde, savura prăjiturile de casă și conversa despre artă și muzică, subiecte în care amândoi socoteau că excelează, ca fini cunoscători. Curând, Hitler ajunsese să-și petreacă atât de mult timp la vila Hoffmann, încât îi devenise un al doilea cămin.

Chiar și în acea perioadă de început, Hoffmann nu a fost nici pe departe ceea ce se cheamă un abstinent și, după moartea lui Lelly, începând din anul 1928, comportamentul lui a degenerat dintr-unul plin de spirit și entuziasm într-unul grosolan, de bețivan. Cu toate acestea, a rămas unul dintre cei mai apropiați și mai de încredere colegi ai lui Hitler. Ezităm să folosim termenul de „prieten“, deoarece este îndoielnic ca Hitler să fi fost în stare să lege o prietenie adevărată cu cineva. Fotografiiile Führerului făcute de Hoffmann s-au vândut cu zecile de mii, iar cele sub formă de cărți poștale, cu milioanele. Hoffmann a amplificat șarmul subiectului cerându-i să adopte posturi eroice și folosind lumina pentru a obține efecte artistice, transformându-și mentorul în ultimul și cel mai mareț dintre cavalerii teutoni. Prin lentilele aparatului fotografic, în laboratorul său, el a creat liderul mitic, îndelung așteptat, al cărui destin era acela de a conduce Germania spre un viitor care trebuia să dureze o mie de ani.

În anul 1929, când Adolf Hitler a văzut-o pentru prima oară pe tânăra și inocenta Eva Braun, era deja bine-cunoscut în München ca orator și forță călăuzitoare care propulsase NSDAP: chipul lui e posibil să-i fi fost

cunoscut Evei din portretele realizate de Hoffmann, precum și din ziare și afișe, însă ea nu l-a recunoscut. În ciuda faptului că a crescut în orașul care a devenit locul de baștină și mai apoi epicentrul Partidului Nazist, Eva avea cunoștințe modeste de politică, iar interesul ei era nul. Familia ei nu avea încredere în naști și îi detesta, iar, la rândul lor, aceștia disprețuiau creștinismul pentru originea sa iudaică. Dacă numele lui Hitler ar fi fost pomenit în casa Evei, fără îndoială că tatăl ei, Fritz Braun, ar fi respins imediat și în mod categoric orice discuție. La prima lor întâlnire, probabil că Evei nici nu i-a trecut prin minte – cum nu i-a trecut nimănui – să-și închipuie tabloul evenimentelor întunecate pe care avea să le inițieze Hitler, fie și dacă ar fi citit *Mein Kampf*¹ – lucru pe care cu certitudine nu l-a făcut. Jurământul depus la pensionul mănăstirii îl evoca pe satana și toate lucrările acestuia cu o plasticitate sadică, infernală, o prevestire a cuptoarelor cu gaz de la Auschwitz, însă în 1929 nimeni nu bănuia încă ce urma să se-ntâmpale, cu excepția celor câtorva apropiați ai lui Hitler, al căror vis – ca și al lui, de altfel – depășea antisemitismul, mergând până la exterminarea totală a evreilor. În prezent, în lumina informațiilor pe care le deținem referitoare la Evenimentele negre² din deceniul 1935–1945,

¹ *Mein Kampf (Lupta mea)* a fost cartea pe care Hitler a început s-o scrie în închisoare și pe care a continuat-o mai târziu, în perioada anilor 1923–1926, în bârlogul lui din Bavaria. Ea ne furnizează o imagine (departe de a fi corectă) a vieții sale până la împlinirea vârstei de treizeci de ani, în care sunt expuse amănunțit ideologia și ambițiile sale politice. Antisemitismul său este evident pentru cei care reușesc să citească printre rânduri, deși nu atinge notele extremiste către care avea să ajungă, până la urmă.

² Voi utiliza sintagma „Evenimente negre“, preferând-o mai frecventului substantiv „Holocaust“ – termen care s-a uzat printr-o excesivă întrebuințare, sfârșind prin a deveni un clișeu și pierzându-și astfel o parte din importanța inițială –, pentru a descrie atrocitățile comise de regimul hitlerist: experimentele privind eutanasierea, folosirea eutanasierei ca tehnică de control rasial; încercarea de eliminare a romilor, a homosexualilor, a bolșevicilor și a multor alora, considerați a fi fost nepotrivii pentru a trăi în Utopia ariană; și, mai ales, uciderea a șase milioane de evrei, ale căror rasă și religie își propuseseră Hitler și acoliții lui cruzi să le șteargă de pe fața pământului. „Exterminarea evreilor continuă să fie și astăzi unicul lucru la care se gândesc oamenii. Firește, genocidul lui Hitler, fabrica lui de ucis oameni din lagărele din Polonia, a fost cel mai detestabil lucru pe care l-a comis. Numai că, știți, el a făcut multe alte lucruri. A ucis trei milioane de catolici polonezi. A ucis milioane de creștini și de ateii ruși – creștini, nu numai evrei. Aceste lucruri s-au uitat. E ca și când acești oameni n-ar fi existat niciodată. Dar despre părinții lor ce se poate spune, sau despre copiii lor? Într-un fel sau altul, am reușit să creăm o imagine în care eliminarea evreilor nu a fost un simplu obiectiv, ci scopul *unic* al nazismului, iar acest aspect este doar în parte adevărat“, a afirmat Gitta Sereny în documentarul pentru televiziune *Adolf and Eva*, difuzat

nu-l putem percepe pe Hitler decât prin prisma disprețului retrospectiv pe care l-a manifestat istoria la adresa lui, deși acesta făcea o impresie complet diferită în epocă. Deja o personalitate publică charismatică, el putea fi tot atât de convingător și în particular.

Această afirmație poate părea o blasfemie în ochii celor care-l consideră o încarnare a răului, însă adevărul este că Führerul german era departe de a fi fățiș sinistru sau dezgustător, cu atât mai puțin omulețul cu o șuviță neagră de păr lipită de frunte, linsă de vacă, și mustața periuță, conform portretului pe care i l-a conturat Charlie Chaplin în *Dictatorul*. Dimpotrivă. Hitler era un bărbat deosebit de atrăgător, în mod special când se adresa tinerelor impresionabile, pe care îi plăcea să le ispitească, să le farmece. Toată lumea era de acord că privirea ochilor săi la fel de albaștri ca florile de nu-mă-uita avea o forță hipnotizatoare¹. Asemenea tuturor bărbaților extrem de puternici, mai cu seamă dacă sunt politicieni, Hitler proiecta în jurul său un câmp de forță căruia era imposibil să-i rezisti. Văzut prin ochii unei copile pline de candoare, proaspăt ieșită de la pension și care-l întâlnea pentru prima oară, probabil că el emana magnetism. Gitta Sereny, ale cărei cărți condamnă tribulațiile regimului nazist, mi-a mărturisit următoarele: „Cât privește aspectul lui, l-am întâlnit o singură dată, prin anul 1940, la Berlin, și am fost realmente surprins să constat ce aer fermecător are. Nu era urât. Era foarte îngrijit, extrem de curat și mirosind veșnic de parcă atunci s-ar fi spălat cu săpun, deși suferea într-adevăr de halitoză, halenă fetidă a gurii, împotriva căreia lupta spălându-se permanent pe dinți“².

Știi, puterea atrage foarte mult. E ca o invitație la sex. Și, firește, Hitler avea un farmec considerabil. Avea multă, cu mult mai multă inteligență decât vor să admită majoritatea oamenilor. Era un bărbat extrem de inteligent, dar monstruos. Îi plăcea să fie înconjurat de femei, îl atrăgeau trăncăneala și bârfele, îi plăcea

în 2000. Am folosit această sintagmă – ca toate citatele preluate din aceste interviuri – cu permisiunea producătorului Marion Milne.

¹ Potrivit lui Herbert Döring, administratorul Berghofului: „Privirea lui... Te putea realmente sfredeli cu privirea aceea fixă, de parcă trecea prin tine. Te dezarma“. Interviuri cu Marion Milne.

² Conversație purtată cu autoarea, Londra, 5 august 2003.